

КОНТРАСТ – ЦЕ ПРОТИСТАВНІСТЬ ЧИ ЄДНІСТЬ ПРОТИСТАВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

У статті йдеться про принципи функціонування структури контрасту на матеріалі новел Й. В. Гете, який розробляє синтаксис свого речення шляхом заглиблення у мовні можливості створення різноманітних часових та просторових аспектів, об'єднаних синтаксичними зв'язками з ознаками лексичних повторів.

Ключові слова: семантика, контраст, протиставлення, семантичне поле, синтаксичний паралелізм.

Сучасна гуманітарна наука має чітко виражений системний характер: будь-яке явище, теорії спираються на вже відомі знання, гіпотези, актуалізуються лише у контексті системності, елементи якої утворюють цілісний комплекс, підпорядкований відношенням ієрархії і функціонують у межах мовних картин світу. Однією з важливих властивостей системи мови – вказує В. М. Турчин – є її неоднорідність і здатність елементів... до комбінаторних перетворень. Він вказує, що у сучасній лінгвістиці метод зіставлення й порівняння є одним із найпродуктивніших методів вивчення мовної дійсності [1: с. 67].

З позицій системності слід розглядати контраст як явище суто динамічне, що здійснюється методом повтору слова, словосполучення, всього речення, використання однокорених слів, заміна певної частини тексту особовими займенниками, скорочення, конкретизація та згадування попередньої інформації на підставі асоціативних зв'язків.

Н. А. Кожевнікова відзначає, що для художнього тексту характерний повтор певних змістовних зв'язків, який використовують для характеристики персонажів Вона вважає, що тексту притаманна внутрішня визначеність та замкнутість образу, що утворюється повтором деяких деталей, повтором стійкої ознаки, яка використовується для характеристики персонажу. як у цілому так і окремих рис та речей. [2: с. 82]. Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: "Die Sängerin Antonelli". - In dem Maße, wie seine Gesundheit wiederkam und seine Kräfte sich erneuerten, verschwand bei ihr jede Art von Neigung und Zutrauen, ja er schien ihr so lästing, als er ihr sonst angenehm gewesen war" [7: S. 41]. З поверненням здоров'я юнака - wie seine Gesundheit wiederkam зникає прихильність його бувшої дівчини - verschwand bei ihr jede Art von Neigung, позитив - angenehm gewesen war переходить у негатив - ja er schien ihr so lästing, відбувається різка психологічна зміна персонажів.

Аналіз протиставних речень, показав, що з двох поєднаних частин найбільш інформативно важливою є друга остання. Аналізуючи протиставність А. М. Приходько виділяє також їх три смислові угруповання – власне розділові, селективно розділові та опозитивно розділові. Він вважає, що власне-розділові речення складаються з двох ситуацій, кожна з яких не виключає, а, навпаки, передбачає паралельне існування іншої. Сумісне існування в просторово-часовому континуумі двох ситуацій підтримується іншими розділовими релятивами, які в більш випуклій формі та з різним смисловим нюансуванням вказують на чергування подій та станів [3: С. 136]. Наведемо приклад з новели

Й. В. Гете: “Der neue Paris”. Sie ließ mir die Zeit nicht, das einzelne näher zu betrachten, sondern nahm den einen Kasten unter den Arm, und ich packte den andern auf [7: S. 159]. На перший погляд наближена до нейтральної ситуації атмосфера - Sie ließ mir die Zeit nicht, різко змінюється неочікувано динамічними подіями, коли нема часу на роздуми, а треба лише діяти sondern nahm den einen Kasten unter den Arm, und ich packte den andern auf.

Селективно розділові відношення подаємо за схемою обумовленості та відповідності, тобто описуються дві ситуації, коли одна з них унеможливило паралельне існування іншої, тобто залишається одна з них, причому відношення альтернативної мотивації можуть мати різну силу свого вияву. Спіткання альтернативності з гіпотетичністю здійснюється, імовірно, через протиставність, коли одна ситуація виступає засобом запобігання небажаного розвитку подій, що надаються іншою. Виникає контраст, антагонізм між позитивною та негативною можливостями вибору. Е. В. Падучева зауважує, що слово постійно занурюється у якийсь новий контекст: виходить з нього зміненним. Таким чином по відношенню до одного єдиного слова не завжди можна бути впевненим, що описав його ми вичерпали його смисл. [3: с. 30].

Саме час розставляє все на свої місця, він визначає правду та кривду, реальність та ірреальність, визначеність та невизначеність, часовий фактор як ідея співіснування ситуацій є вирішальним для семантики контрасту. Тільки часова перспектива, що сприймається у мовній свідомості передбачає неодмінну реалізацію однієї з альтернатив у подальшому і візьме верх, тоді як друга відійде до минулого та стане неактуальною.

До опозитивно розділових номінацій відносимо поняття обумовленості та невідповідності між двома ситуаціями. Невідповідність міститься лише у першому кон'юнкції і полягає у тому, що дехто робить деякий вчинок, що вступає у протиріччя з загально прийнятими нормами, а тому їй не відповідає уявленням про устрій життєвого світу. Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: “Die Verwirrung des jungen Ferdinand”:- Während seiner Abwesenheit hatte sich das Gewitter zusammengezogen, das gerade bei seinem Eintritte in das väterliche Haus losbrechen sollte. [7 S 93] Перша частина речення - während seiner Abwesenheit hatte sich das Gewitter zusammengezogen слугує фоном для подальшого стрімкого розгортання подій як дія причини та наслідку - das gerade bei seinem Eintritte in das väterliche Haus losbrechen.

У свою чергу градаційно-єднальні речення виражають ідею необумовленого співіснування двох ситуацій вказують на те, що інформаційна цінність кожного з них має різну питому вагу. Градаційний смисл виявляється повною мірою на рівні тексту, без якого він видається або неповним, або взагалі незрозумілим. Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: “Sie ließ ihn nicht undeutlich merken, daß sie von ihm erwarte, daß er künftig noch weiter als sein Vater gehen und sich in allem noch ansehnlicher und rechtlicher zeigen werde” [7 S 101]. Дівчина очікує, що син піде далі за свого батька - daß sie von ihm erwarte, daß er künftig noch weiter als sein Vater gehen... порівняння відбувається водночас з протиставленням діючих осіб – батька та сина та подальшої зростаючої сили останнього у суспільстві. Для наведеного речення опозитивність складових на фоні пропорційності та симетрії являє певного роду контраст між ситуаціями, що поєднуються.

Специфічна емоційна забарвленість контрастних висловлювань дозволяє виражати найрізноманітніші почуття – від здивування до подиву, до невдоволення та обурення. Природа протиріччя – контрасту полягає в тому, що об'єктивний фактор має передудва-

ти суб'єктивному, при завершенні одного блоку інформації слідує причинно-наслідковий, який виводить у нове інформаційне поле. Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: "Man kann in Familien oft die Bemerkung machen, daß Kinder sowohl der Gestalt als dem Geiste nach bald vom Vater, bald von der Mutter Eigenschaften an sich tragen, und so kommt auch manchmal der Fall vor, daß ein Kind die Naturen beider Eltern auf eine besondere und verwundernswürdige Weise verbindet" [7 S. 81]. Спостереження за дітьми та батьками у їх родині – Man kann in Familien oft die Bemerkung machen призводить до висновків, що діти наслідують риси як батька, так і матері - daß Kinder sowohl der Gestalt als dem Geiste nach bald vom Vater, bald von der Mutter Eigenschaften an sich tragen: риси обох батьків можуть дивним чином уживатись у одній дитині - daß ein Kind die Naturen beider Eltern auf eine besondere und verwundernswürdige Weise verbindet.

Встановлення істини, що криється в одній з двох альтернативних пропозицій відсувається у майбутнє, ситуація набуває рис футуральної орієнтації. Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: "Der neue Paris": Ich war frisiert und gepudert, die Locken standen mir wie Flügelchen vom Kopfe; aber ich konnte mit dem Anziehen nicht ferdig werden, weil ich immer die Kleidungsstücke verwechselte und weil mir immer das erste vom Leibe fiel, wenn ich das zweite umzunehmen gedachte". [7 S 145]. Герой готується до свята - Ich war frisiert und gepudert, але через хвилювання ніяк не може зібратися - aber ich konnte mit dem Anziehen nicht ferdig werden, коли вдягаєш щось одне – інше летить йому з рук - weil ich immer die Kleidungsstücke verwechselte und weil mir immer das erste vom Leibe fiel, wenn ich das zweite umzunehmen gedachte.

Якщо два різних повнозначних слова мають тенденцію до парного вживання, то в системах їхніх лексичних значень є один спільний компонент. Наявність спільної семі-компонента – необхідна умова спілкування всіх членів мовного колективу та перетворення лексичного складу мови на певну лексико-семантичну систему з однорідною структурою. [5: с. 67].

Головні значення найчастіше бувають стилістично нейтральними та вільними, а другорядні – образні – стилістично марковані та фразеологічно пов'язані. Наведемо приклад з новели Й. В. Гете: "Ich schaute durch die Zwischenräume und sah gleich dahinter ein sanft fließendes Wasser, auf beiden Seiten mit Marmor eingefäßt, das in seinen klaren Tiefen eine große Anzahl von Gold – und Silberfischen sehen ließ, die sich bald sachte, bald geschwind, bald einzeln, bald zugweise hin und her bewegten". [7 S 154]. До стилістично нейтрального, фонового значення відносимо першу частину речення Ich schaute durch die Zwischenräume und sah – де відмічається тривалість дії schaute und sah – людина спостерігає блискавичну поведінку сріблястих та золотих рибок у другій частині речення eine große Anzahl von Gold – und Silberfischen sehen ließ, die sich bald sachte, bald ge schwind, bald einzeln, bald zugweise hin und her bewegten.

Опозиція стає можливою лише тоді, коли між її членами існують не лише розпізнавальні, але й спільні ознаки на тлі тотожності. На думку Ю. С. Степанова відмінності закладені у самій матеріальній природі мови, індивідуальне по самій сутності неповторне та відмінне одне від одного, диференційні ознаки мають своїм призначенням не вирізняти, а ототожнювати. Система мови ототожнює різноманітні елементи завдяки системі диференційованих ознак. Він вказує, що диференційні ознаки, незважаючи на свою назву завжди протиставляються у одному відношенні, поєднуючи в іншому. [С 301].

Семантичні опозиції позбавляють контраст дифузності, надають йому чіткості. Будь-яке значення, яке справді існує у мові як правило поляризується у протилежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Турчин В. М. Семантична кореляція антонімів і синонімів у системі мови. /В. М. Турчинов // Мовознавство. – 2001. - №1. – С. 67.
2. Кожевникова Н. А. Синтаксическая синонимия в художественном тексте. /Н. А. Кожевникова// Вопросы языкознания. – 2005. - №2 – С. 82.
3. Падучева Е. В. Глаголы создания образа: лексическое значение и семантическая деривация. /Е. В. Падучева// Вопросы языкознания. – 2003. - №6 с. 30
4. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. / А. М. Приходько//– Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 292 с. С 292
5. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. / Р. І. Дудок// Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2009. – 358 с. С.
6. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики. /Ю. С. Степанов// Изд-во «Наука». М. 1975. – 311 с. С – 301.
7. Goethe J. W. Novellen. – Berlin, 1983. – 426 S.

Стаття надійшла до редакції 22.09.14

Е. Ф. Знась, ассистент

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов

КОНТРАСТ – ЭТО ПРОТИВОПОСТАВЛЕНИЕ ИЛИ ЕДИНСТВО ПРОТИВОПОЛОЖНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ

В статье идет речь о принципах функционирования структуры контраста на материале новел Й. В. Гете, который разрабатывает синтаксис своего предложения путем углубления в языковые возможности созданием разнообразных временных и пространственных аспектов, объединенных синтаксическими связями с признаками лексических повторов.

Ключевые слова: семантика, контраст, противопоставление, семантическое поле, синтаксический параллелизм.

O. Znas, Assistant Professor

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

CONTRAST AS EITHER CONTRADICTION OR COMBINATION OF CONTRADICTING ELEMENTS

The paper deals with the principles of structure on Goethe's short stories. He develops his system by enhancing language abilities creating various time and space aspects which are unified by syntactic links with properties of lexical repetitions having one joint theme.

Key words: semantic, contrast, syntactic structure, semantic field, syntactical parallelism.